

Tulkki kahden kulttuurin välissä

Tutkimusmatkailija Knud Rasmussenin käsitys eskimoista ja itsestään tutkimusmatkailijana teoksen
Över Grönlands Inlandsis mukaan

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historia

Kandidaatintutkielma

Vilma Niskanen (2256412)

29.10.2018

Sisällysluettelo

JOHDANTO.....	3
1. KNUD RASMUSSEN JA MAAILMAN POHJOISIN KOLKKA.....	6
1.1. Thulen perustaminen ja ensimmäinen Thule-matka	6
1.2. Rasmussenin suhde eskimoihin, eskimokulttuuriin ja arktiseen ympäristöön	8
1.2.1. Retkitekniikka	9
1.2.2. Luontosuhde.....	10
1.2.3. Eskimoiden maailma.....	11
2. ESKIMO VAI EUROSETRINEN TUTKIJA?	14
2.1. Osin eskimo itsekin.....	14
2.2. Rasmussen tutkimusmatkailijana	16
2.2.1. Synnynnäinen seikkailija.....	16
2.2.2. Tanskalainen kolonialisti.....	17
2.2.3. Tulkki kahden kulttuurin välissä	20
LOPPULAUSE.....	22
PÄÄLÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	23

JOHDANTO

Knud Rasmussen (1879–1933) oli tanskalais-grönlantilainen tutkimusmatkailija, joka varttui tanskalaisen pappi-isän ja grönlantilaisen, perimältään osin eskimoksi¹ luettavan äidin kodissa Jakobshavnissa (nyk. Ilulissat), Länsi-Grönlannissa. Hän kasvoi Jakobshavnissa siihen asti, kunnes hänet 12-vuotiaana lähetettiin Tanskaan jatkamaan koulunkäyntiä. Rasmussenin valmistuttua lukiosta hänet hyväksyttiin jatkamaan opintojaan Kööpenhaminan yliopistoon, mutta hän ei kuitenkaan ollut kiinnostunut jatko-opinnoista. Sen sijaan hän palasi Grönlantiin 23-vuotiaana osallistuakseen tutkimusmatkailija Ludvig Mylius-Erichsenin johtamalle tutkimusmatkalle² vuosina 1902–1904. Matkan aikana Rasmussen pääsi tutustumaan Pohjois-Grönlannissa asuviin polaarieskimoihin. Matkaan perustuen Rasmussen julkaisi vuonna 1905 ensimmäisen kirjansa *Den Nye Mennesker* (Uudet ihmiset), johon hän sai innoituksen polaarieskimoiden tapaamisesta. Polaarieskimot ja heidän asuinalueensa muodostuivat Rasmussenille myöhemmin tärkeäksi tukikohdaksi hänen tehdessä omia tutkimusmatkojaan.³

Rasmussen palasi pian polaarieskimoiden asuinalueelle Pohjois-Grönlantiin ja perusti sinne vuosien 1909–1910 aikana kaupp- ja lähetysaseman, jonka nimesi Thuleksi sen pohjoisen sijainnin mukaan. Asema toimi tukikohtana Rasmussenin myöhemmille omille tutkimusmatkoilleen. Thulesta käsin tehtyjä tutkimusmatkoja kutsutaan Thule-tutkimusmatkoiksi, joita Rasmussen teki yhteensä seitsemän vuosina 1912–1933. Pääasiassa Grönlantiin ja Pohjois-Amerikkaan sijoittuneiden matkojen tarkoitus oli kartoittaa Arktista ja kerätä etnografista tietoa alueiden eskimoväestöstä. Rasmussen toteutti ensimmäisen itsenäisen tutkimusmatkansa, niin sanotun ensimmäisen Thule-matkansa kesällä vuonna 1912.⁴

Tutustun Rasmussenin aatemaailmaan hänen ensimmäisen Thule-matkan aikana laatimansa matkapäiväkirjan ja tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Ensimmäisellä Thule-matkallaan Rasmussen matkusti nelihenkisen seurueen kanssa pitkin Pohjois-Grönlannin jäätikköä tarkoituksena kartoittaa aluetta sekä etsiä jälkiä aiemmin kadonneista tutkimusmatkailijoista. Omien päiväkirjamerkintöjensä pohjalta Rasmussen laati teoksen *Min Rejsedagbog – Skildringer fra den 1.*

¹ Sana ”eskimo” tarkoittaa raa’an lihan syöjää. Nykyisin sitä pidetään loukkaavana ja heistä käytetään mieluiten nimitystä ”inuiitti”, joka tarkoittaa kansaa. Esim. Anderson 2005, 17. Käytän kuitenkin läpi tekstin nimitystä ”eskimo” päälähteen mukaisesti. Rasmussenin aikana tuo nimitys oli tavallinen.

² ”Den danske litterære Grønlands-Ekspedition”.

³ Kleivan 1999, 41–44; Thisted 2010, 61.

⁴ Mills 2003b, 544–548.

Thule-ekspedition (1915). Päälähteenäni käytän teoksen ruotsinnosta *Över Grönland Inlandsis. Dagsboksblad från "Den första Thule-expeditionen"* (1915). Teoksen on kääntänyt Axel Nihlén. Tämän lisäksi lähteenä toimii Rasmussenin kirjoittama, *Geografiske Tidsskrift* -lehdessä julkaistu artikkeli "Foreløbig beretning om „Den første Thule-ekspedition” 1912—13" (22/1913).

Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut Knud Rasmussenin tanskalaisen perimän ja Tanskassa saamansa koulutuksen sekä grönlantilaisen perimän suhteesta. Olen kiinnostunut siitä, millä tavalla tämä kaksijakoinen tausta ilmenee hänen eskimoita ja Grönlantia koskevissa havainnoissaan. Tutkielmassa keskeinen käsite on toiseuden käsite. Toiseus tarkoittaa itsen ulkopuolista ja itsestä erilaista. Itseä ympäröivä maailma toimii keskuksena, jonka ulkopuolinen koetaan toisena.⁵ Keskeistä on se, miten Rasmussen näkee toisen ja miten hän itse identifioi itsensä. Tutkielmassa selvitän myös sitä, oliko Rasmussenin ajattelu lähellä aikansa tutkimusmatkailijoiden aatemaailmaa ja löytyykö Rasmussenin kirjoituksista viitteitä siitä, että hän näkisi itsensä osana grönlantilaista eskimokulttuuria⁶. Pyrin siis Rasmussenin matkapäiväkirjan perusteella vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- i. Miten Knud Rasmussen suhtautuu eskimoihin ja eskimokulttuuriin?
- ii. Millainen Rasmussen oli tutkimusmatkailijana ja miten hänen eskimoperimänsä mahdollisesti vaikutti siihen?

Rasmussen on tunnettu tutkimusmatkailija ja etnografi arktisen alueen tutkimuksen parissa. Hänen tekstejään on tutkittu erityisesti Tanskassa ja Pohjois-Amerikassa. Merkittävimpiä Knud Rasmussenin tuotantoon ja ajatteluun keskittyneitä nykytutkijoita ovat esimerkiksi Kirsten Thisted, Kirsten Hastrup ja Frederik Brøgger. Heidän artikkelinsa toimivat keskeisimpänä tutkimuskirjallisuutena tässä tutkielmassa. Lisäksi olen ottanut mukaan Rasmussenin aikalaisten, kuten Kaj Birket-Smithin ja Peter Freuchenin tekstejä, jotta Rasmussenista tutkimusmatkailijana ja eskimona voi muodostua laajempi käsitys. Käsittäakseni Knud Rasmussia ei ole juurikaan tutkittu Suomessa, eikä hänestä ole tehty varsinaisesti aatehistoriallista tutkimusta. Rasmussia ja hänen tuotantoaan on tutkittu ennen kaikkea antropologian ja kirjallisuuden parissa.

⁵ Mountz 2009, 328.

⁶ Käsite eskimokulttuuri on abstrakti termi, joka voi ulottua kuvaamaan useita eri eskimoyhteisöjä, joihin on kohdistunut erilaisia vaikutteita. Eskimokulttuurilla tarkoitetaan tässä tekstissä eskimoiden yhteisiä kielellisiä ja kulttuurillisia juuria ja perinteitä, joiden voidaan katsoa olevan muista kulttuureista erillisiä. Eskimokulttuurilla ja eskimoilla viitataan läpi tekstin lähes yksinomaan grönlantilaiseen eskimokulttuuriin ja grönlantilaisiin eskimoihin.

Rasmussen on kenties eniten etnografista tietoa eskimoista tuottanut tutkimusmatkailija, jonka keräämän aineiston laajuus on erityisen mittava.⁷ Rasmussenin taito kertoa arktisen luonnon parissa elävistä ihmisistä on koettu merkittävänä ja häntä pidetään uranuurtajana arktisten alueiden ja alkuperäisväestöjen tutkijoiden parissa. Rasmussen muun muassa vaikutti siihen, että Kööpenhaminan yliopistoon perustettiin kokonaan uusi tieteenala, eskimologia, 1900-luvun alussa.⁸ Rasmussenin aatemaailman tutkiminen on merkittävää siinä mielessä, että samalla käsitellään pohjoismaisen tutkimusmatkailun, antropologian ja kolonialismin historiaa.

Tutkielman keskeinen tutkimusmenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusmenetelmän avulla pyrin kuvaamaan ja analysoimaan Knud Rasmussenin ajatusmaailmaa ja sitä, miten se ilmenee hänen toiminnassaan tutkimusmatkailijana. Vaikka päiväkirja henkilökohtaisena ensikäden lähteenä tarjoaa erinomaisen kanavan hänen ajatteluunsa, on pyrittävä sisällön kriittiseen tarkasteluun ja analysointiin. Tässä tapauksessa on huomioitavaa, että käyttämäni lähde teos on kerran käännetty. Alkuperäisen kieliasun mukana kulkevia merkityksiä on voinut jäädä pois tässä teoksessa. Tanskaksi kirjoitettu ja julkaistu alkuperäisteos on osoitettu tanskalaisille, kenties Rasmussenin matkaa avustaneille tahoille ja niille, joiden huomiota Rasmussen matkoillaan pyrki tavoittelemaan. Tämän voi myös olettaa vaikuttaneen jossain määrin Rasmussenin kertomuksen sisältöön henkilökohtaisen havainnoinnin lisäksi.

Etenen työssäni temaattisesti. Ensimmäisessä pääluvussa keskityn tarkastelemaan Knud Rasmussenin ensimmäisen Thule-tutkimusmatkan lähtökohtia ja erittelemään päälähteen avulla hänen suhtautumistaan eskimoihin, eskimokulttuuriin ja arktiseen ympäristöön. Toisessa pääluvussa tarkastelen sitä, miten Rasmussen näkee itsensä tutkimusmatkailijana ja millainen hän oli suhteessa muihin aikansa tutkimusmatkailijoihin.

⁷ Kleivan & Burch 1988, 5.

⁸ Brøgger 2010, 82–83.

1. KNUD RASMUSSEN JA MAAILMAN POHJOISIN KOLKKA

Arktisella tutkimusmatkailulla on pitkät perinteet. Pohjoiselle pallonpuoliskolle tehtyjä tutkimusmatkoja on raportoitu jo ennen ajanlaskun alkua. Esimerkiksi kreikkalainen Pytheas purjehti tiettävästi nykyisen Ison-Britannian lähetyvillä noin 325 e.a.a. ja raportoi Thulesta, maailman pohjoisimmasta kolkasta, jota myös myöhemmät tutkimusmatkailijat yrittivät löytää ja kartoittaa. Niin pohjoinen kuin eteläinen napa-alue pysyivät pitkään lähes tuntemattomina paikkoina eurooppalaisille. Alue pohjoiseen napapiiriin asti oli kartoitettu vasta 1800-luvun puoliväliin tultaessa ensin viikinkien ja sitten kauppa-alusten, valaanpyytäjien ja ensimmäisten tutkimusmatkailijoiden toimesta. Pohjoisen napapiirin sisäpuolelle kuuluva alue pysyi mysteerinä 1900-luvulle saakka.⁹ Eurooppalaisten ja pohjois-amerikkalaisten harjoittama arktinen tutkimusmatkailu kiihtyi 1800- ja 1900-lukujen aikana. Syntyi kilpailua siitä, kuka saa kartoitettua yhä tuntemattomat alueet, löytää pohjoisnavan ja mahdollisen meritien Kiinaan.¹⁰

Tutkimusmatkoja Grönlantiin tehtiin erityisen tiheästi 1850- ja 1950-lukujen välissä.¹¹ Knud Rasmussen oli yksi aktiivisista tutkimusmatkailijoista niin Grönlannissa kuin muualla Arktisella vuosina 1902–1933. Itsenäisiä niin kutsuttuja Thule-tutkimusmatkoja oman Thule-asemansa suojista hän toteutti yhteensä seitsemän vuosina 1912–1933.¹²

1.1. Thulen perustaminen ja ensimmäinen Thule-matka

Ludvig Mylius-Erichsenin johtamalla tutkimusmatkalla vuosina 1902–1904 Knud Rasmussenin luoma yhteys Kap Yorkin alueella Pohjois-Grönlannissa asuviin polaarieskimoihin vahvistui tutkimusmatkaa seuraavina vuosina. Rasmussen vaikutti siihen, että polaarieskimoiden asuinalueelle perustettiin pieni kristillinen lähetysasema vuonna 1909.¹³ Tanskalais-grönlantilainen kirkollinen yhdistys *Den Grønlandske Kirkesag* lähetti kyseisenä vuonna alueelle grönlantilaisen kristinuskonoppineen Gustav Olsenin aloittamaan lähetystyön polaarieskimoiden parissa.¹⁴ Lähetysaseman vakiinnuttua Rasmussen perusti sen yhteyteen vuonna 1910 kauppa-

⁹ Anderson 2005, 12-13.

¹⁰ Lainema&Nurminen 2001, 46.

¹¹ Mills 2003b, 731-739.

¹² Mills 2003b, 544–547.

¹³ Kleivan 1999, 43.

¹⁴ Lidgaard 2001, 173.

aseman yhdessä pitkäaikaisen liike- ja matkakumppaninsa, tanskalaisen tutkimusmatkailija Peter Freuchenin kanssa. Asema sai nimensä Thule¹⁵ sen pohjoisen sijainnin mukaan.¹⁶

Kap Yorkin alueella oli jo entuudestaan vakiintunut asutuskeskittymä nimeltä Uummannaq, joka säilyi paikallisten kielenkäytössä Rasmussenin perustamasta asemasta huolimatta.¹⁷ Rasmussen ja hänen matkakumppaninsa eivät myöskään olleet ensimmäisiä alueelle saapuneita ulkopuolisia, vaan polaarieskimot olivat saaneet kosketuksen eurooppalaisiin ja pohjois-amerikkalaisiin alueella liikkuneiden skotlantilaisten valaanpyytäjien ja pohjois-amerikkalaisten tutkimusmatkailijoiden, kuten Robert Pearyn, kautta. Heidän myötäan polaarieskimot olivat tutustuneet jo uusiin hyödykkeisiin, kuten kivääreihin ja ammuksiin, joista nämä olivat tulleet riippuvaisiksi.¹⁸

Thule-aseman tarkoituksena oli jatkaa tuontitarvikkeiden välittämistä paikallisväestölle ja toisaalta samalla tutustuttaa paikallisväestö kristinuskoon.¹⁹ Rasmussen ja Freuchen pyrkivät aseman puitteissa myös estämään Länsi-Grönlannissa tapahtuneen perinteisen pyydystyskulttuurin tuhoutumisen toistumisen pohjoisessa.²⁰ Rasmussen oli huolissaan polaarieskimoista, jotka olivat asuneet pääosin eristyksissä 1900-luvun alkuun asti. Thule-aseman perustaminen merkitsi hänelle hänen omasta mielestään mahdollisuutta suojella polaarieskimoita mahdollisilta muiden ulkopuolisten aiheuttamilta negatiivisilta vaikutuksilta. Rasmussen pyrki kaikessa toiminnassaan kunnioittamaan paikallisten toimintatapoja ja antoi heille esimerkiksi oman hallinnollisen elimen, jonka kautta he saattoivat vaikuttaa alueelliseen päätöksentekoon.²¹ Vaikka Rasmussen pyrki antamaan polaarieskimoille vapauden päättää aluettaan koskevista asioista ja kunnioittamaan heidän elintapojaan, hän kuitenkin samanaikaisesti vakiinnutti eurooppalaisen sivilisaation periaatteita yhteisön sisälle.

Rasmussenille Thulesta muodostui ennen kaikkea tärkeä tukikohta, josta käsin hän kykeni tekemään tutkimusmatkoja Pohjois-Grönlantiin ja Luoteisväylälle.²² Ensimmäinen Thulesta tehty Knud Rasmussenin johtama tutkimusmatka toteutui kesällä vuonna 1912. Retkikuntaan valikoitui

¹⁵ Pohjoisesta käytettiin varhain nimitystä ”Thule”, joka tarkoittaa äärimmäistä, pohjoisinta mahdollista maailmanosaa. Lainema&Nurminen 2001, 16-17.

¹⁶ Rasmussen 1915, vi.

¹⁷ Malarie, 1985, 228.

¹⁸ Erngaard, 1972, 146.

¹⁹ Thisted 2010, 61.

²⁰ Lidegaard 2001, 173.

²¹ Lynge 2002, 52.

²² Mills 2003b, 544–547.

Rasmussenin lisäksi Peter Freuchen ja kaksi paikallista polaarieskimoa, Uvdloriak ja Inukitsaq.²³ Ensimmäisen Thule-matkan tarkoitus oli ensisijaisesti luonnontieteellinen: retkikunnan oli määrä luoda kartta niin kutsutusta Pearyn kanaalista, jonka tuolloin uskottiin erottavan irrallisen maakaistaleen, Pearyn maan, Pohjois-Grönlannin jäätiköstä. Toiseksi retkikunnan tehtäväksi muodostui ennalta suunnitellusta poiketen tutkia myös kadonneen tutkimusmatkailijan Einar Mikkelsenin jälkiä. Vuoden 1911 kesällä kadonneen Mikkelsenin kohtalo oli jäänyt vaivaamaan tanskalaisia, joten Rasmussen ja Freuchen kokivat molemmat täten velvollisuudekseen liittää Mikkelsenin mahdollisten jälkien etsimisen osaksi tutkimusmatkaa. Näin ensimmäiselle Thule-matkalle muodostui kaksi virallista tehtävää.²⁴ Tutkimusmatkan aikana Mikkelsenin jälkiä ei onnistuttu varmuudella paikallistamaan, joten hänen kohtalonsa jäi matkan jälkeen edelleen epäselväksi. Lisäksi paljastui, ettei niin sanottua Pearyn kanaalia ollut olemassa - kyseessä oli niemimaa.²⁵

Tanskan valtio ei tukenut taloudellisesti Thule-aseman perustamista, mutta Rasmussen onnistui hankkimaan yksityistä rahoitusta aseman perustamista varten. Asemasta tuli pian perustamisensa jälkeen tuottoisa, joten ensimmäinen Thule-matka rahoitettiin pääasiassa kauppaseman synnyttämistä varoista.²⁶ Rasmussen sai matkaa varten tukea myös Carlsbergin säätiöltä. Tutkimusmatka oli lisäksi Grönlannin geologiseen ja geografiseen tutkimukseen keskittyneen komitean²⁷ suojelema.²⁸ Tutkimusmatka oli siis vahvasti sidoksissa tanskalaisiin instituutioihin.

1.2. Rasmussenin suhde eskimoihin, eskimokulttuuriin ja arktiseen ympäristöön

Päiväkirjassaan Knud Rasmussen kuvailee lokimaisesti tutkimusmatkan arkipäivää Pohjois-Grönlannin jäätiköllä. Kuvauksissa toistuvat sääolosuhteiden, matkanteon edistymisen ja matkaseurueen hyvinvoinnin kuvaukset. Lokimaisesti kirjatun tiedon lisäksi Rasmussen kuvaa päiväkirjassaan myös paikoin jopa kaunokirjalliseen tyyliin matkanteon filosofiaa ja elämää ankarissa olosuhteissa. Seuraavassa erittelen päiväkirjamerkintöjen perusteella Rasmussenin suhdetta eskimoihin, eskimokulttuuriin ja arktiseen luontoon. Tarkastelen samalla sitä, miten Rasmussenin grönlantilainen perimä mahdollisesti näkyy hänen havainnoissaan ja ajattelussaan.

²³ Rasmussen 1913–14, 189.

²⁴ Rasmussen 1915, VI.

²⁵ Rasmussen 1915, 131–133, 161–162 ja 198–199.

²⁶ Lidegaard 2001, 173.

²⁷ "Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland". Rasmussen 1913–14, 189.

²⁸ Rasmussen 1913–14, 189; Rasmussen 1915, 132.

1.2.1. Retkitekniikka

Oikeanlainen varustus ja tekninen osaaminen ovat arktisessa tutkimusmatkailussa merkittävässä roolissa selviytymisen kannalta. Rasmussen kunnioitti eskimoiden taitoja ja korosti heidän synnynnäisiä taitojaan ammattimaisina matkaajina. Rasmussen näki eskimoiden kyvyn ymmärtää maantiedettä ja heidän halunsa hankkia lisää tietoa ympäristöstään merkityksellisinä. Ensimmäiselle Thule-matkalle valmistautuessaan Rasmussen kuvaa saamaansa apua paikallisilta eskimoilta. Hänen mukaansa eskimoiden teknisellä osaamisella on merkittävä rooli arktisen tutkimusmatkailun onnistumiselle.²⁹ Kaikki Rasmussenin Thule-matkat perustuivat matkustustavoiltaan eskimoiden retkitekniikkaan.³⁰ On todettu, että useimmiten tutkimusmatkailijoista parhaiten pärjäisivät ne, jotka ymmärsivät pyytää apua paikallisväestöltä.³¹ Rasmussen toimi yhteistyössä paikallisten eskimoiden kanssa ja menetteli matkustaessaan pitkälti heidän tietojensa ja taitojensa turvin. Paikallisen tietämyksen piiriin Rasmussen oli epäilemättä päässyt jo Grönlannissa vietetyssä lapsuudessaan, mutta myös esimerkiksi ensimmäisen Thule-matkan yhteydessä tutkimusmatkalle osallistuneiden polaarieskimoiden, Inukitsoqin ja Uvdloriakin, kautta.

Päiväkirjassaan Rasmussen keskittyi usein kuvailemaan seurueen varustusta ja etenemistä etenkin tekniseltä kannalta. Tutkimusmatkalla edettiin paikalliselle eskimokulttuurille tyypillisillä kelkoilla, joita vetämään otettiin 53 rekikoiraa. Seurue kuljetti mukanaan aseita ja työkaluja metsästystä, leirien perustamista ja varusteiden huoltoa varten. Lisäksi heillä oli tieteellisiä instrumentteja maan mittaukseen ja kartoittamista varten sekä jonkin verran henkilökohtaisia tavaroita ja kuivamuonaa. He ottivat mukaansa myös varusteita ja ruokaa, kuten hylkeiden ja valaiden lihaa, koirien huoltoa varten. Retkueen varustus oli osittain sivistyneestä³² maailmasta, mikä tarkoitti pääasiassa ammuksia, aseita ja tutkimusinstrumentteja. Varustukseen kuului myös eskimokulttuurille tyypillisiä saalistusvälineitä ja muita varusteita, kuten lampuja ja eri eläinten nahoista tehtyjä vaatteita.³³ Vaikka Rasmussen osin luotti myös muihin kuin eskimokulttuurin parista peräisin oleviin tarvikkeisiin, hänen varustukseensa kuului kuitenkin runsaasti paikallisilta omaksuttuja varusteita. Hän vaikutti pitävän useita eskimoiden varusteita ja keksintöjä toimivina.

²⁹ Rasmussen 1915, 16–18 ja 35.

³⁰ Lidegaard 2001, 173.

³¹ Mills 2003a, xlv.

³² ”Civiliserade utrustning”. Rasmussen 1915, 39.

³³ Rasmussen 1915, 38–41.

Rasmussen siis luotti matkallaan niin modernin maailman kuin paikallisen kulttuurin varusteiden ja innovaatioiden apuun.

On merkille pantavaa, että koirien hyvinvointi ja kunto ovat keskeisessä roolissa Rasmussenin päiväkirjamerkinnoissa. Rasmussenin suhde koiriin on melko käytännöllinen ja hänelle ne edustavat matkanteon välinettä. Koirista pidetään läpi matkan hyvää huolta, mutta toisaalta Rasmussen myös suhtautuu niiden menetykseen matkan aikana rauhallisesti ja luonnollisesti.³⁴ Koirien vetämällä kelkoilla matkustaminen oli hidasta ja vaati sinnikkyyttä. Eskimoiden perinteistä metodia hyödyntäen Rasmussen kuitenkin pääsi lähelle tutkimaansa eli eskimoita ja sitä todellisuutta, jonka keskellä he elivät.³⁵ On esitetty, että toisinaan koiravaljakot muodostuivat Rasmussenille jopa matkakertomusten päähenkilöiksi, joiden kautta eskimokulttuuri materialisoituu. Matkanteon tyyli itsessään muodostuu tällöin tavaksi havainnoida eskimoiden elämää. Matkustustyyliinsä kautta Rasmussen asettui osaksi sitä ympäristöä, jossa myös eskimot elivät. Näin hän kykeni tarkastelemaan maailmaa heidän näkökulmastaan.³⁶

Vaikka ensimmäisen Thule-matkan virallinen syy oli Pohjois-Grönlannin kartoittaminen ja kadonneiden tutkimusmatkailijoiden jälkien etsiminen, Rasmussenille eskimoiden tapaan ja eskimoiden kanssa matkustaminen vaikuttavat päiväkirjan mukaan olleen merkittävässä osassa hänen havaintojaan. Toisaalta koska tutkimusmatkan tieteelliset tulokset on esitelty muilla foorumeilla³⁷, päiväkirjassa hänelle on jäänyt tilaa kuvata nimenomaan matkantekoa, paikan päällä tehtyjä havaintoja ja henkilökohtaisia kokemuksia ympäristöstä.

1.2.2. Luontosuhde

Rasmussenin päiväkirjassa kertautuu toistuvasti luonnonvoimien ja ihmisen välinen suhde. Rasmussen suhtautuu luonnonvoimien, kuten lumimyrskyjen ja voimakkaiden lämpötilanvaihtelujen ilmenemiseen kunnioittavasti ja käytännönläheisesti. Sääolosuhteita tarkastellaan jatkuvasti, ja eteneminen tapahtuu havaintojen pohjalta. Milloin eteneminen luonnonolosuhteiden takia käy mahdottomaksi, retkikunta pitää taukoa.³⁸ Rasmussenin valitsema matkustustyyli, koiravaljakoilla matkustaminen vaati häneltä omakohtaista käytännön tieto-taitoa arktisessa ympäristössä selviytymiseen. Hän ymmärsikin sen, että sääolosuhteet kuten tuuli,

³⁴ Rasmussen 1915, esim. 15–16, 128–129, 156 ja 221.

³⁵ Thisted 2010, 60.

³⁶ Hastrup 2006, 171.

³⁷ Rasmussen 1915, v.

³⁸ Rasmussen 1915, esim. 20, 51–53 ja 58.

lumisade ja jäätikön kunto määrittävät matkantekoa enemmän kuin ihmisen tahto.³⁹ Paikoitellen matkapäiväkirjan sisältö onkin lähes ainoastaan luonnonolosuhteiden ja matkanteon lokimaista kirjaamista ja näiden välisen suhteen arviointia. Päiväkirjan sisältö kertonee osaltaan arktisen tutkimusmatkailun arkipäiväisistä tapahtumista - sääolosuhteista ja niiden parissa selviämisestä. Yhtäältä se myös kertonee siitä, mihin Rasmussen kiinnittää huomiotaan. Yksi merkittävä seikka on juuri luonnon ja ihmisen välinen suhde.

Rasmussenin suhde arktiseen ympäristöön vaikuttaa olleen ennen kaikkea pragmaattinen ja materialistinen. Darwinistinen ajattelu on myös läsnä. Vaativissa olosuhteissa matkaaminen muuttuu paikoin selviytymiskamppailuksi, milloin fyysisen maailman rajallisuus näyttäytyy matkaajille. Tässä ympäristössä esimerkiksi eläimet, niin rekikoirat kuin saaliseläimet, näyttäytyvät objekteina, jotka ovat välttämättömiä selviytymisen kannalta. Rasmussenin teksteissä ilmeneviin näkemyksiin luonnosta näyttävät vaikuttavan darvinismi ja toisaalta myös kaipuu pois konventionaalisesta elämästä arktiseen, villiin luontoon, jossa käydään näkyvästi jatkuvaa kamppailua selviytymisen eteen.⁴⁰ Rasmussen kuvaileekin elämää jäätiköllä sielua ja ruumista karaisevaksi sekä ihmisen yksinäisyyttä korostavaksi selviytymiseksi. Paikoin jopa ihannoivasti askeettisesta leirielämästä kirjoittava Rasmussen kuvaa päiväkirjassaan, että elämä Arktiksella pelkistyy eloonjäämiskamppailuksi.⁴¹

1.2.3. Eskimoiden maailma

Oli merkittävää Rasmussenin tutkimusmatkan onnistumisen kannalta, että retkikuntaan kuului hänen ja Peter Freuchenin lisäksi kaksi paikallista eskimoa, sillä nämä tunsivat alueen ja jäätiköllä selviytymisen taidon parhaiten. Oli tyypillistä, että arktisille tutkimusmatkoille osallistui paikallisia eskimoita ikään kuin oppaiden ja avustajien roolissa. Heidän kokemuksensa ja taitonsa hyödyttivät koko retkikuntaa.⁴² Rasmussenin päiväkirjassa on huomioitavaa se, että hän antaa eskimoille ja heidän havainnoilleen tilaa kuvaten näin myös heidän kokemuksiaan matkan teosta ja ympäröivästä luonnosta näiden omien kertomusten pohjalta.⁴³ Rasmussenille eskimot eivät edustaneet ainoastaan avustajia, vaan he ovat läpi matkakuvauksen aktiivisia toimijoita, joiden tieto-aidon Rasmussen myös huomioi antamalla sille tilaa teoksessaan. Tämän voi myös kenties

³⁹ Brøgger 2010, 89–92.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Rasmussen 1915, 46–47.

⁴² Rasmussen 1913–14, 198; Rasmussen 1915, 227–228.

⁴³ Rasmussen 1915, esim. 88–94 ja 105–111.

katsoa ennakoineen Rasmussenin myöhempien tutkimusmatkojen todellista kiinnostuksen kohdetta, eskimokulttuuria, arktisen alueen kartoittamisen sijaan.

Matkapäiväkirjassaan Rasmussen kuvaa toistuvasti polaarieskimoiden synnynnäisiä kykyjä arktisella alueella selviytymisen erityisinä asiantuntijoina. Hän liittää myös mystisiä piirteitä heidän tapaansa ymmärtää luonto ja maailma.⁴⁴ Rasmussenin mukaan eskimot näkevät itsensä erottamattomana osana luontoa. Heidän käsityksensä mukaan ihmisten lisäksi muun muassa eläimillä on sielu, joka ei kuole fyysisen elämän päätyttyä. Hänen kertomustensa mukaan eskimot näkevät itsensä vahvasti osana sukupolvien ketjua. Eskimoiden maailmassa edesmenneet sukulaiset vaikuttavat elävien maailmaan. Käsityksen mukaan edesmenneet, joita eivät enää sido maallisen elämän haasteet, auttavat yhä eläviä läheisiään esimerkiksi metsästysonnea lisäämällä.⁴⁵ Rasmussenin kertoman perusteella eskimoiden maailmankatsomus näyttäytyy animistisena.

Luonteeltaan eskimot vaikuttavat Rasmussenin tekstin perusteella leikkimielisiltä ja käytännönläheisiltä ihmisiltä.⁴⁶ Rasmussen näkee päiväkirjassaan eskimot sisäsyntyisinä matkaajina, joilla on erityinen kyky selviytyä kovassa ja karussa luonnossa sukupolvi toisensa jälkeen. Eskimoille maailma on Rasmussenin mukaan suuri ja tuntematon paikka, jota sukupolvi toisensa jälkeen on lähdetty tutkimaan. Tutkimusmatkailijoita ja eskimoita yhdistää Rasmussenin mukaan palava halu tutkimusmatkailuun: molemmat kaipaavat luonnostaan matkaa tuntemattomaan, tutkimattomaan maailmaan.⁴⁷ Rasmussen siis vaikutti löytävän itsensä kaltaisten tutkimusmatkailijoiden ja eskimoiden väliltä erityisen yhteyden.

Rasmussenin suhdetta polaarieskimoihin pidettiin erityisen läheisenä ja hänen tyyliään puhua näistä jopa intohimoisena.⁴⁸ Rasmussen suhtautuu eskimoiden uskomuksiin ihailleen ja jakaa niitä tekstissään. Toisaalta Rasmussenin maailmankatsomus myös eroaa hänen kuvaamistaan eskimoiden käsityksistä ympäröivästä maailmasta. Yksi erottava tekijä oli uskonto. Rasmussen oli kristitty, jonka maailmassa Jumala oli läsnä kaikkialla, myös luonnossa.⁴⁹ Lähetysaarnaan poikana Rasmussen oli kasvanut pappien parissa, eikä hän tunnu kyseenalaistavan kristinuskoa tai Jumalan olemassaoloa.⁵⁰ Rasmussen siis edustaa länsimaista kristittyä ja oppineisuutta, kun taas

⁴⁴ Rasmussen 1915, esim. 32, 88–94, 105–111, 124 ja 153–154.

⁴⁵ Rasmussen 1915, 110–111, 128–129 ja 168.

⁴⁶ Rasmussen 1915, esim. 8-9, 12–14, 53 ja 125.

⁴⁷ Rasmussen 1915, 154.

⁴⁸ Freuchen 1961, 20.

⁴⁹ Rasmussen 1915, esim. 36 ja 187.

⁵⁰ Birket-Smith 1934, 83.

eskimoiden perinteinen käsitys maailmasta kumpuaa tiiviisti luonnosta. Tässä mielessä Rasmussenin ja primitiivisten eskimoiden välille syntyy Rasmussenin tekstissä valtasuhde, joka erottaa heidät toisistaan erilaisiksi ja jonka seurauksena eskimot erottuvat erilaisina "sivistyneeseen" maailmaan nähden.

2. ESKIMO VAI EUROSETRINEN TUTKIJA?

Osa Knud Rasmusseniin liittyvästä kiinnostuksesta liittyy epäilemättä hänen grönlantilaiseen perimäänsä.⁵¹ Taustansa vuoksi hän erottui muista aikansa tutkimusmatkailijoista. Rasmussen oli kuitenkin tutkimusmatkailija ja tutkija, joka asettui tutkimansa kohteen ulkopuolelle. Seuraavassa pohdin tarkemmin Rasmussenin etnisen syntyperän ja toisaalta hänen saamansa länsimaisen koulutuksen ja arvojensa suhdetta sekä sitä, miten se ilmeni hänen työssään tutkimusmatkailijana.

2.1. Osin eskimo itsekin

Knud Rasmussen koki itsensä tutkimusmatkailijana etuoikeutetuksi, sillä hän tunsi eskimot ja eskimokulttuurin läheisesti syntyperänsä ja äidinkieltensä vuoksi. Hänen lapsuutensa leikkikaverit olivat pääosin eskimoita, mikä oli auttanut häntä tutustumaan jo varhain elämässään arktisessa tutkimusmatkailussa vaadittaviin käytännön taitoihin, kuten jäätiköllä liikkumiseen ja metsästyksen. Rasmussenin mukaan hänen syntyperänsä määritteli hänen kohtalonsa arktisen alueen tutkimusmatkailijana. Hän kuvaa tutkimusmatkojaan jopa lapsuuden onnellisten kokemusten jatkumoksi.⁵²

Grönlantilaisten eskimoiden parissa kasvaessaan Rasmussen omaksui jo varhain vahvan grönlannin kielen taidon. Kielitaito oli epäilemättä yksi hänen vahvuuksistaan grönlantilaisten eskimoiden ja myöhemmin myös muiden eskimoiden parissa työskennellessä. Hänen grönlannin kielen taitoaan pidettiin yhtä hyvänä kuin hänen tanskan kielen taitoaan. Rasmussen jopa julkaisi urallaan muutamia teoksia grönlanniksi.⁵³ Päiväkirjaansa Rasmussen on kääntänyt polaarieskimoiden kokemuksia grönlannin kielestä tanskaksi. Tämä tuskin olisi ollut mahdollista ilman lähes natiivin tasolla ollutta grönlannin kielen taitoa. Kielitaitoakin merkittävämpi seikka Rasmussenin kohdalla kuitenkin oli hänen lapsesta saakka jatkunut halunsa olla yhteydessä grönlantilaisiin eskimoihin ja hänen kiinnostuksensa eskimokulttuuria kohtaan.⁵⁴ Kielitaito ja lapsesta asti jatkunut läheinen kosketus eskimokulttuuriin epäilemättä auttoivat Rasmussenia ymmärtämään ja esittämään eskimoiden välittämää tietoa tarkasti.

⁵¹ Kleivan 1999, 41–42.

⁵² Rasmussen 1999, XXXI.

⁵³ Thisted 2010, 61.

⁵⁴ Birket-Smith 1934, 53-54.

Eskimoiden parissa kasvettuaan Rasmussen luultavasti piti itseään monin tavoin paikallisena Grönlannissa liikkueena. Rasmussenia kuitenkin pidettiin paikallisten parissa tosiasiallisesti ennen muuta tanskalaisena jo hänen lapsuudestaan lähtien. Hänen isänsä tanskalainen perimä katsottiin dominoivammaksi kuin se, että hänen iso-isoäitinsä oli eskimo.⁵⁵ Rasmussen siis kasvoi kahden erilaisen kulttuurin vaikutuspiirissä ja välissä. Toisaalta hän oli osa eskimoyhteisöä ja pääsi todennäköisesti osittain sen sisälle. Toisaalta hän oli tanskalaisen lähetyssaarnaajan poika, jonka kotona pyrittiin vaikuttamaan eskimoihin kristillisen lähetystyön puitteissa.

Rasmussenin päiväkirjassa hänen identiteettinsä eräänlainen kahtia jakautuneisuus tulee selvästi esille siinä, miten hän jaottelee matkaseurueen. Toisinaan hän kuvaa retkueen koostuvan ainoastaan natiiveista eli eskimoista. Tällöin hän lukee itsensä ja Peter Freuchenin myös ikään kuin paikallisväestöksi.⁵⁶ Useimmiten Rasmussen kuitenkin kuvaa varsinaisia polaarieskimoita, Inukitsoja ja Uvdloriaa, erikseen eskimoiksi tai eskimoseuralaisiksi. Täten hän osoittaa kuuluvansa itse ainakin osin toiseen ryhmään.⁵⁷ Rasmussen erottaa itsensä ja epäilemättä samalla myös Freuchenin ainakin jollakin tapaa erilaisiksi kuin eskimot. Hän siis kuvailee eskimoiden tapoja ja uskomuksia ulkopuolisen roolissa. Toisaalta Rasmussen näyttää myös toisinaan lukevan itsensä osin eskimoksi, jolla on sisäsyntyinen ja vahva kontakti ympäröivään arktiseen luontoon ja sen ihmisiin. Jako ”meihin” ja ”toisiin” vaikuttaa olevan läsnä Rasmussenin ajatusmaailmassa ja tuo jakolinja vaihtelee tilanteen mukaan.

Rasmussenin ajatusmaailmaa on kuvattukin kaksijakoiseksi: toisaalta sitä hallitsi eurooppalainen, valistuksesta peräisin oleva rationalismi ja toisaalta romanttinen primitivismi, joka kumpusi hänen omista kokemuksistaan eskimoiden parissa.⁵⁸ Rasmussen tuskin olisi kyennyt saavutuksiinsa ilman erityistä perimäänsä. Rasmussenin eskimoperimä ja se, että hän käyttäytyi kuin yksi heistä herätti eskimoiden parissa luottamusta, mikä sai heidät jakamaan Rasmussenin kanssa kulttuuriinsa liittyviä tapoja ja uskomuksia syvällisellä tasolla. Rasmussen pääsi osalliseksi heidän kertomuksistaan, runoudestaan ja käsityksistään maailmasta. Eskimoperimä oli Rasmussenille toisinaan jopa instrumentti, jota hän hyödynsi tarvittaessa.⁵⁹ Rasmussenia on kritisoitu siitä, että

⁵⁵ Thisted 2010, 61; Birket-Smith 1934, 44.

⁵⁶ Rasmussen 1915, 24.

⁵⁷ Rasmussen 1915, esim. 99, 100 ja 125.

⁵⁸ Hastrup 2006, 175.

⁵⁹ Birket-Smith 1934, 44.

hän käytti hyväkseen tapojaan, joilla tiesi voittavansa eskimoiden luottamuksen. Joidenkin Rasmussenia kritisoineiden mielestä hän oli jopa manipuloiva eskimoita kohtaan.⁶⁰

Rasmussen ymmärsi oman erityislaatuisen lähtökohtansa arktisen alueen tutkijana. Hän tiesi omaavansa sellaisia eskimoiden kanssa toimimiseen ja arktisessa ympäristössä selviytymiseen liittyviä kykyjä, joita muiden tutkimusmatkailijoiden ja etnografien oli vaikea hankkia.⁶¹ Epäilemättä Rasmussenilla oli kokemusta, joka monelta muulta tutkimusmatkailijalta puuttui. Harva oli saanut viettää lapsuuttaan niiden ihmisten parissa ja siinä ympäristössä, mitä myöhemmin tutkimusmatkailijana ja etnografina tuli tutkimaan. Rasmussen kaiketi ajatteli kuuluvansa ainakin jossain määrin tutkimansa kulttuurin ja ympäristön sisäpiiriin, mutta tämä puoli ei ollut hänen hallitseva puolensa, vaan kenties jopa jonkinlainen väline ja suunnannäyttäjähän hänen urallaan. Tämä antaa ainutlaatuisen asetelman tieteelliselle työlle, jota hän Grönlannissa ja muualla Arktiksella eskimoiden parissa teki.

2.2. Rasmussen tutkimusmatkailijana

Rasmussenin ensisijainen tarkoitus tutkimusmatkailijana oli kerätä tietoa pohjoisista alueista ja alueen asukkaista. Hän oli kiinnostunut enemmän paikallisväestöstä kuin esimerkiksi maantieteestä tai luonnonvaroista. Hänen myöhemmät tutkimustuloksensa ovat pitkälti ennen kaikkea etnografisia. Hän piti eskimoiden tapojen, uskomusten ja arkipäiväisen elämän havainnoimista ja muistiin kirjaamista tärkeänä.⁶² Vaikka ensimmäisen Thule-matkan päätavoite oli geografisen tiedon kerääminen, Rasmussen antaa jo selvästi päiväkirjassaan tilaa kulttuuria ja kansaa koskevalle tiedolle, jota hän tuli myöhemmillä Thule-matkoillaan keräämään.

2.2.1. Synnyttäminen seikkailija

Rasmussenia on kuvattu luonteeltaan vahvaksi, arvaamattomaksi ja intohimoiseksi seikkailijaksi. Rasmussen ei innostunut nuoruudessaan akateemisesta koulutuksesta, vaan oli käytännössä itseoppinut etnografi ja tutkimusmatkailija, joka hankki taitonsa pääasiassa eskimoiden parissa työskennellessään.⁶³ Hänen tutkimusmatkansa perustuivat siis itseopittuihin taitoihin, joita hän sovelsi matkoillaan.

⁶⁰ Thisted 2010, 69.

⁶¹ Rasmussen 1999, XXXI.

⁶² Mills 2003b, 544–547.

⁶³ Malaurie 1985, 324.

Rasmussia työssään kenties eteenpäin ajanut seikkailunhaluisuus välittyy hänen päiväkirjamerkinnöissään. Rasmussenin kerronta, joka toisinaan lähenee tyyliltään kaunokirjallisuutta, muuttuu paikoitellen lokimaisesta tapahtumien kirjaamisesta luonnon olosuhteita ja primitiivistä elämäntyyliä romantisoivaksi tarinoinniksi. Henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet saavat tilaa Rasmussenin merkinnöissä kun hän paikoin kuvailee haastavissa arktisissa olosuhteissa elämisen herättämiä tuntemuksia, kuten yksinäisyyttä ja jatkuvasti läsnä olevaa kamppailua elämästä ja kuolemasta. Olosuhteista ja paikoin raskaasta matkanteosta huolimatta Rasmussen vaikuttaa löytävän tyydytystä seikkailun etenemisestä ja haasteiden voittamisesta.⁶⁴

Rasmussenin kuvauksissa myös eskimot näyttävät seikkailunhaluisina matkaajina, mikä vaikuttaa olevan yhdistävä tekijä matkaseurueen sisällä.⁶⁵ Eskimo-oppaat esiintyvät myös aktiivisina tutkimusmatkan jäseninä, jotka osaltaan tekevät löytöjä. Esimerkiksi matkan loppupuolella toinen eskimo-opas, Uvdloriaq, löytää sattumalta metsästysreissullaan ennen tutkimattoman osan maata. Rasmussen kuvaa löytöä tarkasti ja pitää tätä uutta tietoa arvokkaana.⁶⁶ Alue nimettiin Rasmussenin toimesta Adam Bieringin maaksi Thule-aseman ja ensimmäisen Thule-matkan ystävän ja suojelijan mukaisesti.⁶⁷ Vaikka eskimot ovat aktiivinen osa tutkimusmatkaretkuetta ja Rasmussen arvostaa heidän toimintaansa, he eivät kuitenkaan saa virallista roolia matkasta raportoidessa tai uusia alueita nimettäessä.

Rasmussenin mukaan eskimoiden tahto on auttaa tutkimusmatkailijoita saavuttamaan tieteellisiä tavoitteitaan. Hän piti eskimoita halukkaina osallistumaan ns. valkoisen miehen pyrkimyksiin kartoittaa ja tutkia arktisia alueita.⁶⁸ Päiväkirjassa Rasmussenin arvioimat eskimoiden synnynnäiset valmiudet tutkimusmatkailuun tulevat esille ja hän vaikuttaa pitävän eskimo-oppaiden vaikutusta tutkimusmatkan annille merkittävänä. Virallisesti eskimot kuitenkin asettuvat ”toisen” kansan rooliin - avustajiksi ja tutkimuskohteiksi.

2.2.2. Tanskalainen kolonialisti

Rasmussenille oli tärkeää, että hän esitti tutkimusmatkansa kansallisina, tanskalaisina projekteina. Hänen tavoitteenaan oli turvata Tanskan johtava aseman arktisen tutkimuksen edelläkävijänä ja

⁶⁴ Rasmussen 1915, esim. 44–47, 173 ja 187.

⁶⁵ Rasmussen 1915, esim. 17–18.

⁶⁶ Rasmussen 1915, 167–168.

⁶⁷ Rasmussen 1915, 174.

⁶⁸ Rasmussen 1915, esim. 17–18.

tehdä Kööpenhaminasta arktisen tutkimuksen pääkeskus.⁶⁹ Vaikka Thule-asemalle tai ensimmäiselle sieltä käsin suoritetulle tutkimusmatkalle ei löytynyt valtiolta rahallista tukea, Rasmussen pyrki Tanskan valtion myöntämän yksityisomistajuuden avulla turvaamaan alueen Tanskan hallinnon alle tulevaisuutta ajatellen.⁷⁰

Pohjois-Grönlanti ei siis vielä 1900-luvun alussa kuulunut virallisesti osaksi Tanskan valtiota, joka tuolloin hallitsi virallisesti ainoastaan sen eteläisiä ja itäisiä osia. Tanskalla ei tuolloin ollut merkittäviä intressejä alueen hallintaan. Toisaalta se myös varoi vaikuttamasta liiaksi kansainväliseen yhteisöön Grönlantia koskevilla aluevaatimuksillaan. Pohjois-Grönlannin hallinnasta oli tuolloin kiinnostunut myös Norja ja erityisesti Yhdysvallat, jolle alueen strateginen sijainti oli merkittävä.⁷¹ Koko Grönlanti liitettiin virallisesti Tanskan hallinnon alaiseksi vasta vuonna 1953.⁷²

Tanskalaiset olivat kuitenkin jo 1700-luvulta lähtien ottaneet hallintaansa alueita Grönlannista osa kerrallaan. Ensimmäinen Tanskaa edustanut matkaja saapui vuonna 1721, kun Tanska-Norjaa edustanut norjalainen Hans Egede matkusti Kaakkois-Grönlantiin jäljittämään aikaisempia skandinaavisia siirtokuntia. Niitä ei kuitenkaan ollut enää olemassa, joten Egede perusti oman siirtokunnan, jonka puitteissa hänen tavoitteenaan oli käännyttää paikallisia kristinuskoon. Tanskalainen kolonisaatio Grönlannissa perustui alusta lähtien pitkälti kristilliseen lähetystyöhön ja paikallisten käännyttämiseen. Kaupankäynti tuki lähetystoimintaa, joka oli riippuvainen sen tuottamista tuloista.⁷³

Tanska, kuten muutkin Skandinavian maat, on ollut osa Euroopan kolonialistista historiaa. Se perusti siirtomaa-alueita niin Arktikselle, Intiaan, Karibialle kuin Afrikkaan. Skandinaavisten valtioiden kolonialistinen toiminta noudatteli muun Euroopan varhaismodernilla ja modernilla aikakaudella tapahtunutta kolonialista kehitystä. Taloudellisen hyödyn tavoittelu ja poliittiset päämäärät ajoivat valtioita hankkimaan siirtomaita. Skandinaavisten valtioiden toiminta noudatteli toiminnallaan siis yleistä eurooppalaista poliittista ja ideologista ilmapiiriä, johon kuuluivat kolonialismi ja eurosentrisyys.⁷⁴

⁶⁹ Thisted 2010, 63.

⁷⁰ Lyng 2002, 13-14.

⁷¹ Lyng 2002, 13-14; Lidegaard 2001, 173.

⁷² Malaurie 1985, 222.

⁷³ Toft & Seiding 2013, 107.

⁷⁴ Naum & Nordin 2013, 5-9.

Knud Rasmussenin voi nähdä jatkumona tanskalaisten vallan vakiinnuttamiselle Grönlannissa. Rasmussenin kiinnostus oli ennen muuta eskimoita ja arktisia alueita koskevassa tutkimustyössä, mutta yhtäaikaisesti hän käytännössä kolonisoi Thulen alueen.⁷⁵ Rasmussenin näkemyksen mukaan Pohjois-Grönlanti oli jo hänen tutkimusmatkojensa aikana kiinteä osa Tanskaa. Rasmussenille nämä kaksi maata näyttäytyivät yhtenä, Tanskan hallitsemana alueena.⁷⁶

Kolonisaation myötä ”toinen”, tyypillisesti ei-eurooppalainen, nähtiin joukkona tai alueena, joka kolonialistien tuli pelastaa, sivistää ja kontrolloida. Lisäksi alueet ja niiden ihmiset näyttäytyivät resursseina, joita kolonialistit pystyivät käyttämään haluamallaan tavalla.⁷⁷ Yhtäältä Rasmussen piti tärkeänä sitä, että Robert Pearyn aloittama tuontihyödykkeiden saanti ei loppuisi, vaan polaarieskimot saivat vasta edes heille välttämättömiksi muodostuneita tarvikkeita, jotka auttoivat kotitalouksissa ja metsästyksessä. Toisaalta Rasmussenin pyrkimyksenä oli myös vakiinnuttaa kirkon asema ja edistää terveydenhuoltoa ja koulutusta. 1900-luvun alun mittaan lähes kaikki polaarieskimot saavuttivatkin kirjoitus- ja lukutaidon ja kuuluivat kirkkoon. Aseman kenties tärkein tehtävä oli kuitenkin se, että Rasmussen sai toteuttaa tutkimusmatkojaan aseman tuottojen ja sen antaman suojan turvin.⁷⁸ Rasmussen siis toteutti kolonialismin periaatteita Thule-asemansa puitteissa.

Skandinaavisia kolonialisteja on pidetty perinteisesti lempeinä ja humaaneina kolonialisteina. Tämä kenties piti osin paikkaansa, mutta skandinaavisilta kolonialisteilta löytyi myös vahvoja ennako-oletuksia vieraita kansoja kohtaan. Esimerkiksi Grönlannissa matkanneet skandinaavit kuvasivat usein eskimoita primitiivisiksi ja lapsenkaltaisiksi.⁷⁹ Tältä ei Rasmussenkaan täysin välty, vaan hänelle eskimot ja heidän tapansa näyttäytyvät toisinaan kuvausten mukaisesti mystisinä, primitiivisinä ja jopa naiiveina. Toisaalta Rasmussen myös vaikutti arvostavan eskimoiden tapaa katsoa maailmaa ja pitävän monia heidän ominaisuuksiaan ihailtavina.⁸⁰

On ehdotettu, että eurooppalaisen kulttuurin jako ”meihin” ja ”toisiin” pohjautuu osaltaan valistuksen aikana kehittyneisiin ajatuksiin luonnonvalinnasta ja vapaudesta. Ajatus organismien unilinearisesta kehityksestä mahdollisti luokittelun ja käsityksen hierarkkisesta systeemistä, johon

⁷⁵ Thisted 2010, 61.

⁷⁶ Rasmussen 1915, 6.

⁷⁷ Mountz 2009, 328–329.

⁷⁸ Mathiassen 1934, 19–20.

⁷⁹ Naum & Nordin 2013, 10–12.

⁸⁰ Rasmussen 1915 esim. 53, 153–154.

kuuluvat kehittyneet ja vähemmän kehittyneet lajit.⁸¹ Tällainen käsitys ei ollut täysin vieras Rasmussenin ajattelussa. Hän piti eskimoita jossain määrin holhousta ja opastusta tarvitsevana ihmisryhmänä, joka oli vielä eurooppalaisia alemmalla portaalla kehityksessään. Tähän mielikuvaan olivat kaiketi vaikuttaneet Rasmussenia aiemmin toimineet tutkimusmatkailijat, joiden teoksia Rasmussen oli ahkerasti opiskellut. Myös hänen kolonialismia henkinyt lapsuudenkotinsa tuskin oli voinut olla jättämättä jälkeään.⁸²

Rasmussen itse kuitenkin suhtautui perinteiseen tanskalaiseen kolonialistiseen järjestelmään kriittisesti, vaikka hän omalla tavallaan toteuttikin sitä käytännössä. Rasmussen näki Grönlannin osana Tanskaa ja sille kuuluvana. Hän kuitenkin piti tärkeänä sitä, että viime kädessä sananvalta Grönlantia koskevissa asioissa tulisi olla sitä asuttavilla eskimoilla.⁸³ Voidaan kaiketi todeta, että Rasmussen oli varsin humaani tutkimusmatkailija ja kolonialisti. Hänelle oli ennen muuta tärkeää turvata erityisesti polaarieskimoille suotuisat elinolosuhteet ja hän kunnioitti heidän kulttuuriaan. Samalla hän kuitenkin toimi aikansa mukaisesti myös yhtäältä ulkopuolisena kontrolloijana eskimoihin nähden. Siinä roolissa hänet voidaan nähdä kiinteästi osana tanskalaista ja skandinaavista kolonialismia.

2.2.3. Tulkkina kahden kulttuurin välillä

Rasmussen toimi tutkimusmatkailijana aikana, jolloin arktisten alueiden tutkiminen oli huipussaan. Hänellä, kuten muilla tutkimusmatkailijoilla, oli halu löytää uusia ihmisiä ja alueita.⁸⁴ Rasmussenin tuplaidentiteetti tanskalaisena ja grönlantilaisena teki hänestä kuitenkin muihin aikalaisiinsa verrattuna erityislaatuisen tutkimusmatkailijan ja etnografin, joka kykeni liikkumaan tulkkina kahden eri kulttuurin välillä.⁸⁵ Rasmussenin erityinen vahvuus tutkimusmatkailijana oli hänen kykynsä voittaa eskimoiden luottamus puolelleen. Rasmussenin aikalaisista esimerkiksi Robert Pearya pidettiin dominoivana ja voitontahtoisena tutkimusmatkailijana.⁸⁶ Siinä missä muiden tutkimusmatkailijoiden ns. valkoisen miehen identiteettiä ei tyypillisesti voinut kyseenalaistaa, Rasmussenin kohdalla se oli mahdollista.

⁸¹ Palmgren 2009, 47.

⁸² Thisted 2010, 72–74.

⁸³ Thisted 2010, 78.

⁸⁴ Hastrup 2009, 108-109, 114.

⁸⁵ Thisted 2010, 62.

⁸⁶ Malaurie 1985, 232.

Arktisten alueiden tutkijana Rasmussen teki urauurtavaa työtä siinä, että hän pyrki luomaan syvällisen kuvan paikallisista asukkaista. Kautta uransa hänellä oli taito tuoda eskimot ja heidän elämänsä esiin tavalla, johon muut tutkimusmatkailijat eivät kyenneet.⁸⁷ On esitetty, että Rasmussenin tutkimusmatkojen myötä julkaisema tieto on mahdollisesti hyödyttänyt eskimoita, sillä laaja aineisto kertoo heidän traditioistaan ja historiastaan kattavasti. Grönlantilaiset olisivat kenties ilman kirjattua kulttuuriaan assimiloituneet voimakkaammin eurooppalaiseen kulttuuriin jossain vaiheessa.⁸⁸

Kenties Rasmussen laajojen eskimoita ja näiden perinteisiä asuinalueita koskevien tutkimustensa ansiosta antoi eskimoille narratiivin, jonka varaan rakentaa omaa identiteettiään, joka erottaa heidät ulkopuolisista. Rasmussenin kiinnostus eskimoiden maailmaan näkyy selvästi jo hänen ensimmäisen Thule-matkansa aikana. Hän vaikutti pitävän tärkeänä sitä, että eskimoiden ääni pääsee kuuluviin, joskin hän toimi moderaattorina eskimoiden ja ulkomaailman välissä. Rasmussen tasapainotteli länsimaalaisen tutkijan ja kolonialistin sekä primitiivisen, seikkailunhaluisen eskimon roolien välillä. Hänen länsimainen identiteettinsä oli kenties vahvempi, mutta hänen mahdollisuutensa käyttää myös toista identiteettiä antoi hänelle mahdollisuuden toimia tulkkina kahden kulttuurin välillä.

⁸⁷ Birket-Smith 1934, 43.

⁸⁸ Thisted 2010, 63.

LOPPULAUSE

Knud Rasmussenia pidetään jokseenkin ambivalenttina hahmona arktisten tutkimusmatkailijoiden joukossa. Tämä piirre esiintyy myös hänen ensimmäiseltä Thule-matkalta kirjoittamassaan päiväkirjassa, jonka perusteella hän toisaalta vaikuttaa kuuluvan eskimoiden maailmaan itsekin osana sitä, mutta toisaalta eurooppalaisena tutkimusmatkailijana ja kolonialistina, joka tutkii eskimoita ja Pohjois-Grönlantia ulkopuolisena tarkkailijana. Rasmussen oli yhtäältä intohimoinen, itsensä eskimoiden kaltaiseksi lukeva seikkailija ja toisaalta länsimaalainen tutkimusmatkailija.

Rasmussenin toiminta tutkimusmatkailijana tähtäsi eskimoiden ja arktisen ympäristön ymmärrettäväksi tekemiseen ulkopuoliselle lukijakunnalle. Hän piti tärkeänä sitä, että hän toimi ennen kaikkea eskimoiden hyväksi. Grönlantilaisten eskimoiden, erityisesti polaarieskimoiden, hyvinvointi ja perinteisten elintapojen turvaaminen oli hänelle merkityksellistä. Samalla hän kuitenkin toteutti ajalleen tyypillisesti kolonialismia ja toiseutti eskimot, joiden parissa hän työskenteli. Rasmussen, joka pyrki Thule-asemansa puitteissa vakiinnuttamaan tanskalaisten hallitsevan aseman Pohjois-Grönlannissa, on kiinteä osa tanskalaista kolonialistista historiaa.

Rasmussenin kaksijakoinen identiteetti mahdollisti sen, että Rasmussen kykeni liikkumaan kahden kulttuurin välillä ja selittämään länsimaiselle lukijakunnalleen eskimoihin ja näiden elämään liittyviä erityispiirteitä. Hän myös pääsi syvälle eskimoiden ajatusmaailmaan, sillä hän oli omaksunut heidän kielensä, tapansa ja selviytymiskeinonsa ankarassa arktisessa ympäristössä heidän parissa Grönlannissa kasvaessaan. Tämä erityispiirre teki Rasmussenista ainutlaatuisen tutkimusmatkailijan, jolla oli erinomainen kyky nähdä eskimokulttuurin sisälle ja kertoa siitä ulkopuoliselle yleisölle.

Pohjoismainen kolonialismi sen laajassa merkityksessä olisi mielenkiintoinen ja huomionarvoinen jatkotutkimuskohde. Eriarvoiset valtasuhteet, jotka ovat leimanneet alkuperäisväestöjen ja valtaväestöjen kanssakäymistä suurelta osin myös Pohjoismaissa, tulisi ottaa yhä näkyvämmiin esille nykytutkimuksissa. Aate- ja oppihistorian tutkimus pystyisi tässä keskustelussa tuomaan esille niin ajallisen ulottuvuuden toiminnan ja tapahtumien kehityksessä kuin yksittäisten toimijoiden ja yhteiskuntien premissit toiminnan taustalla.

PÄÄLÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I PÄÄLÄHTEET

Rasmussen, Knud 1913–1914: "Foreløbig beretning om „Den første Thule-ekspedition” 1912–13”.

Geografisk Tidsskrift, Bind 22, s. 183–197.

Rasmussen, Knud 1915: *Över Grönlands inlandsis. Dagbokblad från” den första Thule-*

expeditionen”. Översättning av Axel Nihlén. P.A. Nordstedt & Söners Förlag,

Stockholm. Alkuperäisteos *Min Rejsedagbog – Skildringer fra den 1. Thule-ekspedition*

(1915). Gyldendal, Nordisk forlag, Kristiania, Kjøbenhavn.

II HAKUTEOKSET

Mills, William James 2003a: *Exploring polar frontiers: a historical encyclopedia. Volume 1, A-L*.

ABC-CLIO, Inc, California.

Mills, William James 2003b: *Exploring polar frontiers: a historical encyclopedia. Volume 2, M-Z*.

ABC-CLIO, Inc, California.

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Anderson, Harry S. 2005: *Exploring the Polar Regions*. Facts on File, New York.

Birket-Smith, Kaj 1934: "Knud Rasmussen som Eskimo-Forsker" *Geografisk Tidsskrift*, Bind 37, s.

43-51. <https://tidsskrift.dk/geografisktidskrift/article/view/48011/60474> (Luettu 17.10.2018).

Brøgger, Fredrik 2010: "The Culture of nature: The View of the Arctic environment in Knud

Rasmussen's narrative of the fifth Thule expedition". *Arctic discourses*, 82-105. Edited

by Anka Ryall, Henning Howlid Waerp and Johan Schimanski. Cambridge Scholars

Publishing, Newcastle upon Tyne.

Erngaard, Erik 1972: *Greenland - then and now*. Lademann Ltd, Copenhagen.

Freuchen, Peter 1961: *Book of the Eskimos*. The World Publishing Company, Ohio.

Hastrup, Kirsten 2006: "Knud Rasmussen (1879-1933): The Anthropologist as Explorer, Hunter, and

Narrator". *Folk: Journal of the Danish Ethnographic Society*, 46/47, s. 159-180.

- Hastrup, Kirsten 2009: "Images of Thule: Maps and Metaphors in Polar Exploration". *Images of the North: Histories, Identities, Ideas*, s. 103-116. Edited by Sverrir Jakobsson. Brill Academic Publishers, Amsterdam.
- Horning, Audrey 2013: "Insinuations: Framing a New Understanding of Colonialism". *Scandinavian colonialism and the rise of modernity: Small time agents in a global arena*, s. 297-306. Edited by Magdalena Naum and Jonas M. Nordin. Springer, New York.
- Kleivan, Inge 1999: "Knud Rasmussen". *Inuit, kultur og samfund - en grundbog i eskimologi*, s. 41-44. Forlaget Systime A/S, Gylling.
- Kleivan, Inge & Burch Jr. Ernest S. 1988: "The Work of Knud Rasmussen among the Inuit: An Introduction". *Études/Inuit/Studies*, Vol. 12, No. 1/2, s. 5-19.
- Lainema, Matti & Nurminen, Juha 2001: *Ultima Thule. Pohjoiset löytöretket*. Juha Nurmisen säätiö ja WSOY, Helsinki.
- Lidegaard, Mads 2001: *Grönlands historia*. Översättning av Ann Sundén-Cullberg Boviggen. Förlag, Stockholm. Alkuperäisteos *Grølands historia* (1990). Nyt Nordisk Forlag, København.
- Lyng, Aqqaluk 2002: *The Right to return. Fifty years of struggle by relocated Inughuit in Greenland*. Edited by Chester Reimer and Nuka Møller. English translation by Denmark's Eastern High Court Ruling. Atuagkat Publishers, Nuuk.
- Malaurie, Jean 1982: *The Last kings of Thule*. English translation by Adrienne Foulke. The University of Chicago Press, Chicago.
- Mathiassen, Therkel 1934: "Knud Rasmussen's Sledge Expeditions and the Founding of the Thule Trading Station". *Geografisk Tidsskrift*, Bind 37, s. 16-30. <https://tidsskrift.dk/geografisktidskrift/article/view/48004> (Luettu 18.10.2018).
- Mountz, Alison 2009: "The Other". *Key concepts in political geography*, s. 328-338. Edited by Carolyn Gallagher. London: SAGE Publications Ltd.
- Naum, Magdalena & Nordin, Jonas 2013: "Introduction: Situating Scandinavian Colonialism". *Scandinavian colonialism and the rise of modernity: Small time agents in a global arena*, s. 3-16. Edited by Magdalena Naum and Jonas M. Nordin. Springer, New York.

- Palmgren, Mai 2009: "The Nordic Colonial Mind" *Complying With Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*, s. 35-50. Edited by Suvi Keskinen. Routledge, Farnham, England.
- Rasmussen, Knud 1999: *Across arctic America: The Narrative of the fifth Thule expedition*. Introduction by Terrence Cole. University of Alaska Press, Fairbanks, Alaska. *Alkuperäisteos Fra Grønland til Stillehavet. Rejser og mennesker fra 5. Thule-ekspedition 1921-24. (1925)*. Gyldendal, Nordisk forlag, Kristiania, Kjøbenhavn.
- Thalbitzer, William 1934: "Knud Rasmussen: In Memoriam." *American Anthropologist*, Volume 36, Issue 4, Oct-Dec 1934, s. 585-594. Digitoitu 28.10.2009.
- Thisted, Kirsten 2010: "Voicing the Arctic: Knud Rasmussen and the ambivalence of cultural translation" *Arctic discourses*, s. 59-81. Edited by Anka Ryall, Henning Howlid Waerp and Johan Schimanski. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Toft, Peter A. & Seiding, Inge Høst 2013: "Circumventing Colonial Policies: Consumption and Family Life as Social Practices in the Early Nineteenth-Century Disko Bay". *Scandinavian colonialism and the rise of modernity: Small time agents in a global arena*, s. 105-130. Edited by Magdalena Naum and Jonas M. Nordin. Springer, New York.